

АЯЛДАРГА КАРАТА УЙ-БУЛӨЛҮК ЗОМБУЛУКТУН СЕБЕПТЕРИ

ПРИЧИНЫ БЫТОВОГО НАСИЛИЯ В ОТНОШЕНИИ ЖЕНЩИН

CAUSES OF DOMESTIC VIOLENCE AGAINST WOMEN

Көкөева Алмагул Мухтарбековна

Көкөева Алмагул Мухтарбековна

Kokoeva Almagul Mukhtarbekovna

ю.и.д., профессор, Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университети
д.ю.н., профессор, Кыргызско-узбекский международный университет им. Б.Сыдыкова
Doctor of Law Professor, Kyrgyz-Uzbek International University named after B.Sydykov

almash.utf@mail.ru

Мирбеков Султангазы Мирбекович

Мирбеков Султангазы Мирбекович

Mirbekov Sultangazy Mirbekovich

магистрант, Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университети
магистрант, Кыргызско-узбекский международный университет им. Б.Сыдыкова
Master's Student, Kyrgyz-Uzbek International University named after B.Sydykov

Ормокеева Роза Абдукалиловна

Ормокеева Роза Абдукалиловна

Ormokeeva Roza Abdikalilovna

магистрант, Б.Сыдыков атындагы Кыргыз-Өзбек эл аралык университети
магистрант, Кыргызско-узбекский международный университет им. Б.Сыдыкова
Master's Student, Kyrgyz-Uzbek International University named after B.Sydykov

АЯЛДАРГА КАРАТА ҮЙ-БҮЛӨЛҮК ЗОМБУЛУКТУН СЕБЕПТЕРИ

Аннотация

Макалада аялдарга карата зордук-зомбулуктун ар кандай түрлөрү жана анын себептери талкууланат. Азыркы коомдо аялдарга карата зомбулуктун ар кандай түрлөрү кеңири таралган: үй-бүлөлүк деспотизм, сабоо, зордуктоо, сексуалдык ыдык көрсөтүү. Зордук-зомбулуктун бардык кеңири жайылган учурлары аялдын кол алдындагы орунду ээлеп, көбүнчө жабырлануучу экендигин көрсөтөт. Көптөгөн коомдордо никедеги мыкаачылык коомго каршы кылмыш катары каралбайт, бирок үй-бүлөнүн жеке иши катары каралат. Үй-бүлө мүчөлөрү бийликтин жоктугунан улам үй-бүлөнүн чечимине таасир этүү үчүн башка жолу жок болгондо физикалык зомбулукка барышат деп эсептелет. Үй-бүлөлүк зомбулуктун себептери боюнча бир пикир жок.

Ачкыч сөздөр: мыйзам, чечим, таасир, үй бүлө, зомбулук, кылмыш, коом, мамлекет, нике.

ПРИЧИНЫ БЫТОВОГО НАСИЛИЯ В ОТНОШЕНИИ ЖЕНЩИН

CAUSES OF DOMESTIC VIOLENCE AGAINST WOMEN

Аннотация

В данной статье рассматриваются различные виды насилия в отношении женщин и его причины. В современном обществе распространены различные формы насилия в отношении женщин: домашний деспотизм, избиения, изнасилования, сексуальные домогательства. Все широко распространенные случаи насилия показывают, что женщина занимает подчиненное место и чаще всего является жертвой. Во многих обществах супружеская жестокость не считается преступлением против общества, а считается частным делом семьи. Считается, что члены семьи прибегают к физическому насилию, когда у них нет другого способа повлиять на решение семьи из-за отсутствия полномочий. Единого мнения о причинах бытового насилия нет.

Abstract

The presented article discusses the different types of violence against women and its causes. In modern society, various forms of violence against women are common: domestic despotism, beatings, rapes, sexual harassment. All widespread cases of violence show that a woman occupies a subordinate place and is most often a victim. In many societies, marital cruelty is not considered a crime against society, but is considered a private matter of the family. It is believed that family members resort to physical violence when they have no other way to influence the family's decision due to a lack of authority. There is no consensus on the causes of domestic violence.

Ключевые слова: закон, решение, влияние, семья, насилие, преступление, общество, государство, брак.

Keywords: law, decision, influence, family, violence, crime, society, state, marriage.

Киришүү

Азыркы үй бүлөлөрдө ар кандай чыр-чатактар көп кездешет. Зордук-зомбулук-бул жаңжалды чечүүнүн бардык конструктивдүү жолдорунун түгөнгөндүгүнүн белгиси. Зордук - зомбулуктун көрүнүшү коомдук жашоонун көптөгөн чөйрөлөрүндө жана ар кандай масштабдарда байкалышы мүмкүн-ал бүтүндөй адамзатты камтышы же ар бир адамга жекече тийиши мүмкүн. Зордук-зомбулуктун бир тармагы-бул үй бүлө. Үй бүлөлүк зомбулук ар дайым эле болуп келген, бирок ал ар дайым эле курч социалдык көйгөй катары каралган эмес. Ачык кылмыш иштеринин негизинде аялдарга каршы кылмыштар жөнүндө маалымат бул канчалык маанилүү экендиги жөнүндө толук түшүнүк бербейт, көрүнүштөр, анткени кылмыш иштери дайыма эле ачылып, аягыначыга бербейт. Ар кандай себептерден улам, сексуалдык ыдык көрсөтүүнүн курмандыгы болгон аялдар, ошондой эле үй-бүлөлүк зомбулуктан жабыркаган аялдар, кылмышкерлерди жоопко тартуу үчүн укук коргоо органдарына кайрыл беришпейт.

Бириккен Улуттар Уюму түзүлгөндөн бери аялдардын укуктарына өзгөчө маани берип келет. Аялдардын укуктарына байланыштуу маанилүү маселе көптөн бери байкалбай келген. 1990-жылдары гана бул маселе адам укуктарынын көйгөйү катары каралып, БУУнун күн тартибинин ажырагыс бөлүгү болуп калган. Ошондон бери аялдарга карата зомбулук барган сайын көбүрөөк көңүл бурулуп жатат жана учурда Бириккен Улуттар Уюмунун ишинде негизги маселе болуп саналат. Аялдар уюмдары бул көйгөй тууралуу маалымдуулукту жогорулатууда маанилүү ролду ойношот. Алар аялдар туш болгон зордук-зомбулук кокустук, жеке иш-аракеттердин натыйжасы эмес, тескерисинче, теңсиздиктин структурасында терең тамыр алгандыгын белгилешти. Бүгүнкү күнгө чейин бул көйгөй бүткүл дүйнөнү каптап аны жоюу үчүн зарыл болгон чараларды көрүшү керек. Зордук-зомбулуктун себептери көбүнчө микро деңгээлде болот. Бул балдарды тарбиялоо ыкмаларын, ата-энелердин ортосундагы мамилени жана үй бүлөлүк жашоону уюштуруу принцибин камтыйт. Балдардын үй бүлөлүк жашоосу жөнүндө идеяларды калыптандырууда ата-энелердин ортосундагы мамилелер маанилүү ролду ойнойт, кийинчерээк жүрүм-турумдун белгилүү бир түрүн түзгөн белгилүү бир реакция пайда болот. Ошондой эле, үй-бүлөлүк зомбулуктун себеби салттуу тарбиянын кесепети болуп саналат, анда агрессивдүү жүрүм-турум көйгөйлөрдү чечүүнүн бирден-бир жолу катары каралат.

Аял үчүн балдар үй бүлөлүк зомбулуктан жапа чегип жаткандыгын унутпоо маанилүү. Эгерде аял ар кандай зомбулукка, сабоого ж.б. чыдоого даяр болсо., ошондо балдар муну жасай алышпайт. Ата-энелердин мындай жүрүм-турумун байкоо алардын психологиялык травмаларын кечендетет. Балдар зордук-зомбулук жүрүм-турумунун модели кийинчерээк үй-бүлөлүк жашоосуна өтүшү үчүн, ата-энелерин көчүрүп алышат.

Үй бүлөдөгү зордук-зомбулуктан аял гана эмес балдар да жапа чегип жатканын эстен чыгарбашы керек. Эгерде аял ар кандай кордоо, уруп-сабоо ж.б. чыдаганга даяр болсо, анда балдар муну кыла албайт. Ата-энелердин мындай жүрүм-турумуна байкоо салууда кандайдыр бир психологиялык травма пайда болот. Балдар ата-энелеринин мамилесин, жүрүм-турумун көчүрүп алышат, ошондуктан зордук-зомбулуктун үлгүсү алардын келечектеги үй бүлөлүк жашоосуна өтүшү мүмкүн. Агрессивдүү жүрүм-турумдун себептери, зордук-зомбулуктун көрүнүшүнө себеп болгон жагдайлар. Алар ар кандай аспектилерде каралышы мүмкүн, бул тарыхый көз караштар, маданий салттар, үй бүлөлүк жана мектептик билим берүү ыкмалары;

бул ошондой эле заманбап социалдык жашоонун объективдүү шарттары болушу мүмкүн, башкача айтканда, микро жана макро деңгээлде иштеген тарыхый жана социалдык-маданий өбөлгөлөр; ата-энелер жана курдаштары менен баарлашуунун өзгөчөлүктөрү зордук-зомбулукту алдын алуу жана аялдарга карата зордук-зомбулукка каршы күрөшүү мамлекеттик кепилдик системасы.

Үй бүлөлүк чыр-чатактын булагы экономикалык гана себептер эмес, ошондой эле адамдардын мажбурлоо механизмдин колдонуу менен бийликти кайра бөлүштүрүү каалоосу. Башкача айтканда, изилдөөчүлөр үй-бүлөдөгү чыр-чатактар бийлик үчүн жана үстөмдүк кылуучу социалдык позициялар үчүн күрөштөн улам келип чыгат деп эсептешет. Үй бүлөлүк зомбулукту изилдөөгө институционалдык мамиле үй бүлөлүк зомбулукту изилдөөгө өбөлгө түзөт, коомдо макро деңгээлде өнүккөн адамдардын социалдык жүрүм-турумун жөнгө салуунун ченемдерин жана каражаттарын эске алуу менен. Социалдык-маданий теориялар үй бүлөлүк зомбулукту микросоциалдык факторлордун, башкача айтканда статустун, кирешенин, билим берүүнүн жана башкалардын таасири астында пайда болгон көрүнүш катары карашат. Үй бүлөлүк зомбулуктун социалдык-маданий теориясы үй бүлөлүк зомбулукту социалдык жактан колдогон социалдык нормалардын жана айрым үй бүлө мүчөлөрүнүн башкаларга караганда үстөмдүгүнүн натыйжасы.

Биринчиден, кесепеттери зордук-зомбулуктан аман калган адамдын эмоционалдык абалына байланыштуу. Жабырлануучу тажрыйбаларды, стрессти, тынчсызданууну, жек көрүүнү сезет, өзүнө болгон ишенимин жоготот жана адамдарга болгон мамилесин өзгөртөт. Аялдардын жеке деформациясы бар, өзүн-өзү күмөн саноо, өзүн-өзү баалоосу төмөндөйт, тынчсыздануу пайда болот. Көп учурда аялдар травмадан кийинки стресс оорусу катары клиникалык ооруларга чалдыгат. Үй бүлөлүк зомбулукка кабылган аялдар кылмыштын курмандыгы болушат. Коргонуу механизмдеринин көрүнүшүнүн негизги өзгөчөлүктөрүн тизмектегенде: жокко чыгаруу (көйгөйдү ачык талкуулай албоо), рационалдаштыруу (кырдаалды олуттуу кабыл албоо), обочолонуу (психологиялык сезгичтиктин төмөндөшү травматикалык факторлор), алмаштыруу (чет өлкөлүк адамга кыжырданууну бошотуу). Эгерде үй бүлөлүк зомбулук токтобосо, анда жогорудагы кесепеттердин бардыгы айкын болуп, анда аял адистерге кайрылышы керек. Үй бүлөлүк зомбулуктун курмандыктары кесиптик жардамга, анын ичинде юридикалык жардамга кайрылбайт. Бул ар кандай себептерден улам болот: алар жаракаттарды жетиштүү олуттуу деп эсептешпейт, жардам суроодон коркушат же тартынышат, өнөктөштөрдүн зордук-зомбулугунун жаңы жайылышынан коркушат, ажырашуудан, мамилени токтотуудан же балдарды жоготуудан коркушат.

Мыйзамдар да жабырлануучуларга жетиштүү жардам көрсөтпөй, зордукчуга чара көрбөй турганын моюнга алуу керек. Үй бүлөлүк зомбулуктан жабыркагандарга башкача айтканда бардык эле аял мыйзамды, укугун коргогонду билбейт, ал эми мамлекеттик укук коргоо органдары жана башка органдар керектүү толук, ар тараптуу жардам көрсөтүшпөйт анын ичинде социалдык, медициналык, психологиялык жана укуктук ресурстар жөнүндө маалымат жок, берилбейт.

Бул көйгөй калктын бардык социалдык катмарларына мүнөздүү, бирок социалдык жактан кемчилиги бар үй-бүлөлөргө көбүрөөк таасир этет.

Кыргызстандын ар бир облусундагы кризистик борборлордун бар экендигин дагы билбеген кыз-келиндер жок эмес, үй бүлөлүк зомбулуктун курмандыктарына кызмат көрсөтүүлөрдүн басымдуу бөлүгүн аялдарды коргоо максатында кризистик борборлор ачылган “Сезим” кризистик жана психологиялык борбору, “Ак-Жүрөк” моралдык-психологиялык борбору, “Аруулан” кризистик борбору медициналык, психологиялык жардам, кайрылуу телефондору, билим берүү жана билим берүү иш-чаралары көрсөтөт. Тилекке каршы, жогоруда айтылгандай, үй-бүлөлүк зомбулукту алдын ала турган жана алдын алуучу мүнөзгө ээ болбогон юридикалык колдоо жок. Көбүнчө аз сандагы жабырлануучулар үй бүлөлүк зомбулукка жардам сурап үй бүлөлүк психологдорго кайрылышат. Көбүнчө алар 25 жаштан 30 жашка чейинки жаш жубайлар. Демек, үй бүлөлүк зомбулук-бул дүйнөнүн бардык өлкөлөрүндө бар көйгөй. Кыргызстанда үй-бүлөлүк зомбулук гендердик зомбулуктун эң кеңири тараган түрү болуп саналат. Жыл сайын өлкөдө күнүмдүк турмушта жасалган миңдеген кылмыш катталат. 2022-жылы болжол менен 10.000 адам үй бүлөлүк зомбулуктан улам калкка социалдык-психологиялык жардам көрсөткөн кризистик борборлорго жана башка адистештирилген мекемелерге кайрылышкан, алардын көпчүлүгү (92 пайыз) аялдар. Өлкөбүздөгү үй бүлөлүк зордук-зомбулукка байланыштуу мекендештерибизден коомдук сурамжылоо өткөргөндө төмөнкүлөрдү айтышкан, “Энесинин токмок жегенин көрүп өскөн кыз зомбулук кадимки көрүнүш деп чоңойот”, “Моюнуна дөңгөлөк илинип кордогон аялдын окуясы” ушул сыяктуу көрүнүштөр үй бүлөгө, балдарга, аялга терс гана жактарын бериши маалым. Ар бир аял өзүн басынтканга, кемсинткенге эч качан уруксат бербеш керек.

Колдонулган адабияттар

1. Айтбаева, Ж.С. (2020). Правовые проблемы защиты от семейного насилия в отношении женщин. *Вестник Ошского государственного университета*, №1-3, сс. 146-151. EDN: LPDUVS.
2. Жаасынбек кызы, А., & Маманова, А. (2023). Үй бүлөлүк зомбулук: бүтүндөй коомдун көйгөйү. *Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Укук*, 1(2), 43-48. DOI: [https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1\(2\)_7](https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1(2)_7). EDN: IАНКАМ.
3. Көкөева, А., Жутанов, А., & Игамбердиев, Д. (2023). Үй бүлөлүк зомбулук азыркы Кыргызстанда социалдык көйгөй катары. *Ош мамлекеттик университетинин Жарчысы. Укук*, 1(2), 67-71. DOI: [https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1\(2\)_10](https://doi.org/10.52754/16948661_2023_1(2)_10). EDN: WYRWPB.
4. Кузнецов Д.К. Роль стокгольмского синдрома в декриминализации домашнего насилия - 2019.
5. Кыргыз Республикасынын Конституциясы 05.05.2021-ж.
6. Үй бүлөлүк зомбулуктан сактоо жана коргоо жөнүндө мыйзам (*КР 2020-жылдын 15-апрелиндеги № 41*)
7. Семья и дети в России: современное состояние и перспективы развития: Монография / под общей ред. А.Ю. Гайфуллина. - Уфа: ИСЭИ УНЦ РАН, 2016.
8. Семерикова А.А., Анисимова Н.Р. Психологические особенности виктимного поведения женщин в ситуации домашнего насилия // *Сервис в России и за рубежом*. - 2015.
9. Холостова Е.И. Социальная работа с семьей. М.: «Дашков и К», 2008.